

НАЙДАВНІШІ ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ПРО НАШ КРАЙ

Про те, коли насправді було засноване кожне із сіл нашого району, стане відомо не скоро. Коли вчені оприлюднять давні історичні документи XIII – XIV століть, відкриється давніша сторінка життя зарічненських сіл. А нині найдавнішу згадку про більшість населених пунктів нашого краю можна відшукати в книгах XV – XVI століть.

Щоразу, вивчаючи далеке минуле окремих сіл, звертаюся до «Писцевої книги Пінського та Клецького князівств», складеної пінським старостою Станіславом Хвальчевським. Він, за наказом королеви Бони, в 1553 – 1555 році проводив обміри земель на Поліссі. Читати цю книгу нелегко, бо написана вона польською мовою, але отримати деякі дані про села нашого району можна. Тоді вперше було переміряно землі Заріччя (так названо наш край у тогочасних документах).

Довгий час через знайомих я намагався розшукати неоціненний для нас документ – «Писцеву книгу колишнього Пінського староства», складену в 1561 – 1566 роках пінським та кобринським старостою Лаврином Войною за повелінням короля Сигізмунда Августа. Це була друга «поміра» Полісся. Саме

Полісся». У ній узагальнено багато історичних документів. Про значимість цього дослідження говорить той факт, що в 1901 році робота Олександра Грушевського була удостоєна золотою медаллю.

Села нашого району згадуються в деяких актах Віленської археологічної комісії. Нині вони оцифровані й доступні для користування через Інтернет.

«Литовська метрика» про Моравин та Старі Коні

На сторінці 56 третьої книги «Литовської метрики» вміщено дарчий заповіт короля Казимира: «За паномъ Доркомъ 14 чоловіковъ [в] Мотели, а 10 ч(о)л(о)в(с)ковъ в другомъ мeste, Гвалович, данник самъ-другъ, даюш колоду меду; а служебных людей у Кожичох ч(о)л(о)- в(е)ка шесть, а в Тарыхконеи чотыри ч(о)л(о)- в(е)ки, а мыто; у Моравине три ч(о)л(о)в(е)ка, а у Дружиловичохъ два ч(о)л(о)в(е)ки. Великим кн(я)зь Казимир да//. Сопега».

Що це відомості саме про наші села Муравин та Старі Коні можна дізнатися в Олександра Грушевського. У своїй монографії він зазначає: «У Ста-роконях Казимир записав 4 чоловіки Дорку, у Муравині – 3 чоловіки тому ж Дорку».

рища мають, тому дворищу поля, и сеножати, и будованье, рыбные и выюнныя ловы»; «а Ганна Ждановна въ томъ жо селе Моравине четвeртину дворища маеть».

Але королівських володінь у Муравині не було, оскільки суми сплати від цього села за королівські землі в книгах не вказано.

У XVI СТОЛІТТІ СТАРІ КОНІ ВЖЕ МАЛИ ЦЕРКВУ

Дуже багато цікавої інформації про село Старі Коні знайдено в інших документах XV – XVI століть.

10 березня 1532 року хоружий Пінського повіту Семен Орда звертається до королеви Бони, аби вона віддала йому дворище Осташевське, села Старі Коні. Але королева йому відмовляє й дарує інші землі.

Про те, що в XVI столітті Старі Коні були одним із найбільших сіл нашого краю, свідчать Пінські писцеві книги. Тут тоді розміщувалося 10 дворищ: Любковичі, Ячиничі, Поцеровичі, Свідовичі, Шостаковичі. Процевичі. Борисовичі. Жиличе-

королеви Бони наказує для зручного розміщення перевести село на старі «селитьби». Під час опису села, половина дворів була розміщена біля води, а друга – «далеко на землі». Селяни мали оселитися на старих селитьбах вздовж річки Стирця. Будинки повинні були будувати задом до річки, а навпроти ставити гумно: «Плаци роздавати, як записано».

Із усього села володарі землі мали сплатити в королівську казну 15 коп 42 гроші й 3 пенязі.

Цікаві топоніми Старих Коней: Гречка, Детинець, Клин, Рудний ліс, Бродська гора, на Селищі під Острівками, Велике поле, на Сучку з погноєм, на Столовачах, Калуга, Забарське, Гачищі, Гора між Лугами, Чисте болото, Камениця, біля Корови, Осники, Переброди, Нивички, у Стогів, Путі, Боричів лісок, Черезпольце, біля Антонового Дуба, під Гаєм на Долині.

в другій частині цієї книги йде детальний опис сіл нашого району.

Записи в обох писцевих книгах стосуються лише державних сіл і дають вказівки на кількість земель та повинностей у тих селах, де є господарські землі. Про приватні, церковні села й маєтки згадки лише випадкові.

У багатьох зарічненських селах тоді були «дворці», куди селяни з навколишніх сіл приходили на бо

Справжнім орієнтиром для вивчення історії краю слугує «Ревізія ко-ролівських пуцц у колишньому Великому князівстві Литовському» Григорія Воловича, написана в 1559 році. До неї додано актову книгу, де вказані привілеї дворян та священиків.

Свідчення про деякі села району знайдено в книгах «Литовської метрики» - архіву державної канцелярії Великого князівства Литовського, що складається із 550 томів. Тут вписано документи XIV – XVIII століть.

Багато актів XVI століття зафіксовано в історичній праці Олександра Грушевського «Пінське

А от дати, коли зарічненські села були подаровані пану Дорку, там не вказано. Допомогли в цьому рівненські науковці. Ось який коментар я отримала нещодавно: «У передмові до «Литовської метрики» упорядники пишуть, що датування багатьох дарчих точно встановити неможливо. Перед згадкою Старих Коней і Муравина кількома абзацами вище стоїть дата 6968 (1460 рік). Значить ці села були подаровані Дорку в 1460 році».

Отже, віднині найдавнішою згадкою про села Муравин та Старі Коні можна вважати 1460 рік.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ПРО МУРАВИН

Кілька разів згадується Муравин у «Ревізії пуцц» Воловича: у 1495 році, коли його даровано Сеньку Зенковичу; у 1522 році, коли король Сигізмунд підтверджує дарчу грамоту Марії Семенівни сину Сенька - Матіасу Зенковичу.

У 1556 році дворище Белотич Муравина було дароване Левку Домановичу. Відомі й інші володарі муравинських земель: «Ониско а Васко въ селе Моровине три дво-

вичі, Якимовичі, Степановичі. Це найбільша кількість дворич, зафіксована в зарічненських селах.

Власниками цих земель були Сидоровичі, Гапоновичі, Хомичі, Нейговичі, Шостаковичі, Ігнатовичі, Юрковичі, Даниловичі, Пачиновичі, Янцевичі, Ходоровичі, Михалевичі, Патриковичі, Андрієвичі, Сачковичі, Ходоровичі (за Хвальчевським); Мордвиновичі, Любковичі, Ячинічи, Поцеровичі, Литвиновичі, Свідовичі, Процевичі, Жиличевичі, Степановичі (за Войною).

Три дворища тримав тут Ілля Куча – підстароста пінський, Жиличевичі біля Саду – десятник Гапон. Отже, поблизу Старих Коней ще в XVI столітті був великий сад. При описі дворища Любковичі згадується урочище Бір.

У Войни зафіксовано, що в Старих Конях є церква Святого Миколи, якій належить 1 волока та 25 моргів землі в урочищі Задубище. Значить, у середині XVI століття в селі вже діяв храм.

Записи Войни в Старих Конях дають можливість прослідкувати, як проводилося упорядкування побудови поліських сіл. Підданий

У 1913 році в Мінській губернії діяло 12 водомірних постів, один із них – у селі Старі Коні на річці Стир.

Цікавий епізод із життя цього села зафіксований у Державному архіві Брестської області. Досліджуючи національні процеси 1921 – 1939 років у Поліському воєводстві, В. С. Мисик публікує дані архіву (Ф.1, оп.10, д.1518, а. 2, 52, 74): отець Іван Проноза із Старих Коней Пінського повіту в 1929 році привіз до села із Луцька листівки із національним Гімном та портретом Шевченка. За цим фактом проти священика було порушено кримінальну справу, а листівки було конфісковано.

У книзі «Спис родів шляхти за-тінкової землі Пінської» Роман Горшкевич зафіксував запис про перебування королеви Бони у Старих Конях та селі Вилази. Значить, на початку XX століття такі спогади ще зберігали наші земляки.

Нещодавно білоруські краєзнавці спеціально приїздили до Старих Коней, аби зафотографувати гору королеви Бони.

Валентина Тумаш